

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA
UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Evidenčné číslo: 101002/B/2023/36145173621596164

EKONOMICKÉ NÁSTROJE OCHRANY ŽIVOTNÉHO
PROSTREDIA

Bakalárska práca

Bratislava 2023

Diana Ambrusová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA
UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

**EKONOMICKÉ NÁSTROJE OCHRANY ŽIVOTNÉHO
PROSTREDIA**

Bakalárska práca

Študijný program: bEP_15 - Ekonómia a právo
Študijný odbor: Ekonómia a manažment a právo
Školiace pracovisko: Katedra správneho a environmentálneho práva
Školiteľ: Mgr. Jana Šmelková, PhD.

Bratislava 2023

Diana Ambrusová

Ekonomická univerzita v Bratislave
Národohospodárska fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Diana Ambrusová
Študijný program: ekonómia a právo (Medziodborové štúdium, bakalársky I. st., denná forma)
Študijný odbor: ekonómia a manažment a právo
Typ záverečnej práce: Bakalárska záverečná práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský
Sekundárny jazyk: anglický

Názov: Ekonomické nástroje ochrany životného prostredia

Vedúci: Mgr. Jana Šmelková, PhD.
Katedra: PF UK - Právnická fakulta UK
Vedúci katedry: doc. JUDr. Ing. Ondrej Blažo, PhD.
Dátum zadania: 03.12.2021

Dátum schválenia: 21.04.2022

prof. JUDr. Marián Vrabko, CSc.
vedúci katedry

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že celú predkladajú záverečnú prácu pod názvom „Ekonomické nástroje na ochrany životného prostredia“ som vypracovala samostatne, a to s použitím uvedenej odbornej literatúry v priloženom zozname.

Bratislava

.....

Diana Amrusová

Pod'akovanie

Týmto by som chcel poďakovať školiteľke mojej záverečnej práce Mgr. Jana Šmelková, PhD. za vedenie a usmerňovanie pri písaní práce, cenné rady a pripomienky počas procesu a ochotu.

ABSTRAKT

AMBRUSOVÁ, Diana : Ekonomické nástroje ochrany životného prostredia [bakalárska práca]. Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta. Katedra správneho a environmentálneho práva. Vedúca záverečnej práce: Mgr. Jana Šmelková, PhD. Bratislava
Práv UK, 2023, počet strán 46

Cieľom záverečnej práce je predovšetkým priblížiť niektoré ekonomické nástroje, ktorým čoraz častejšie sa stretávame v oblasti ochrany životného prostredia. Práca sa skladá z troch hlavných kapitol a niekoľko podkapitol. Prvá kapitola je zameraná na vymedzenie niekoľkých princípov práva životného prostredia a ich spojitosti s ekonomickými nástrojmi ako takým. V druhej kapitole už sú bližšie charakterizované jednotlivé typy ekonomických nástrojov a taktiež ich význam. Tretia kapitola je v podstate zhrnutím celej témy, kde je možné získať ešte viac informácií porovnaním dvoch najpoužívanejších skupín nástrojov v oblasti tvorby a ochrany životného prostredia.

Kľúčové slová:

ekonomické nástroje, ochrana životného prostredia, princípy životného prostredia, environmentálna daň

ABSTRACT

AMBRUSOVÁ, Diana: Economic tools for environmental protection [bachelor thesis]. Comenius University in Bratislava. Faculty of Law. Department of Administrative Law and Environmental Law. Supervisor of the final thesis: Mgr. Jana Šmelková, PhD. Bratislava Práv UK, 2023, number of pages 46

The aim of this thesis is to present some economic tools, which are increasingly traceable in environmental protection. This thesis consists of three main chapters and several subchapters. The first chapter describes several principles of environmental law and their connection with economic tools. The individual types of economic instruments and their importance are characterized in the second chapter. The third chapter is the summary of the whole topic. It provides more information by comparing the tools used in the field of environmental creation and protection.

Key words:

economic tools, environmental protection, principles of environmental law, environmental fee

Zoznam použitých skratiek a označení:

EÚ	Európska únia
OSN	Organizácia Spojených národov
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
CEE	Central and Eastern Europe
EUROSTAT	Štatistický úrad Európskych spoločenstiev

Predhovor

„Po väčšinu histórie musel človek bojovať s prírodou, aby prežil; v tomto storočí si začína uvedomovať, že aby prežil, musí prírodu chrániť.“ (Jacques-Yves Cousteau)

Mnohí z nás si už položili otázku, prečo je ochrana životného prostredia taká dôležitá, prečo by sme mali venovať väčšiu pozornosť jej udržiavaniu v čo najlepšom stave? Odpoveď na túto otázku je veľmi jednoduchá. Zoberte si ako základ výrok známeho ekologického aktivistu Davida Browera, ktorý znie takto: „Našu planétu Zem sme nezdedili od našich otcov, ale požičali od svojich detí!“ . Z toho vyplýva, že využívanie našich prírodných hodnôt nie je udržateľné a treba brať do úvahy aj záujmy budúcich generácií.

Cieľom ochrany životného prostredia je zachovanie priaznivých kvalitatívnych podmienok pre budúcu generáciu, čo je možné dosiahnuť udržiavaním rovnováhy medzi pozitívnymi a negatívnymi aktivitami pre životné prostredie.

Ochrana životného prostredia sa v dnešnej dobe dostáva čoraz viac do pozornosti, je dôležité o nej hovoriť a tiež konať skôr, ako si spôsobíme obrovské škody. Štát sa nás týmto smerom snaží nasmerovať aj zavádzaním rôznych prostriedkov, ktoré sa celosvetovo čoraz viac rozširujú.

Túto tému ekonomické nástroje ochrany životného prostredia sme si vybrali presne z uvedených dôvodov. Podľa nás nadišiel čas, aby sme sa my ľudia konečne naučili, že v každodenných činnostiach máme vplyv na naše prostredie, hoci si to často ani neuvedomujeme. Ide o veľmi komplexný typ ochrany životného prostredia, no zároveň dokáže dostatočne motivovať ľudstvo k tomu, aby sa viac venovalo svojmu životnému prostrediu, a zároveň nás naučiť, že všetko, čo robíme, má následky, ktoré môžu byť vo väčšine prípadov veľmi drahé.

Na základe uvedených sme prišli nato, že bližšie oboznámenie sa s ekonomickými nástrojmi ochrany životného prostredia bude pre nás prínosom a rada nadobudnuté vedomosti odovzdávam ďalej.

OBSAH

Úvod	11
1 Princípy práva životného prostredia	12
1.1 Princípy medzinárodného a európskeho práva životného prostredia	12
1.1.1 Princíp „znečisťovateľ platí“	13
1.1.2 Princíp „Podpory“	14
1.1.3 Princíp „Ekonomickej efektívnosti“	15
1.2 Princípy práva životného prostredia Slovenskej republiky	15
1.2.1 Princíp „Trvalo udržateľného rozvoja“	15
1.2.2 Princíp „Prevencie“	16
1.2.3 Princíp ekologizácie výchovy, osvetu a vzdelávania	18
2 Ekonomické nástroje ochrany životného prostredia	19
2.1 Triedenie ekonomických nástrojov	23
2.2 Kategorizácia ekonomických nástrojov environmentálnej politiky	25
2.2.1 Poplatky	25
2.2.2 Environmentálna daň	29
2.2.3 Obchodovateľné emisné povolenia	34
3 Porovnávanie právnych a ekonomických nástrojov environmentálnej politiky	37
3.1 Vecný vplyv	37
3.2 Ekonomická efektívnosť	39
Záver	42
Zoznam použitej literatúry	43

Úvod

V tejto záverečnej práci sa budeme venovať viac - menej problematike ekonomické nástroje ochrany životného prostredia. Hlavným dôvodom prečo sme zvolili túto tému je jej aktuálnosť, keďže čoraz častejšie sa stretávame s nimi v oblasti ochrany životného prostredia. Ekonomické nástroje tvoria dôležitú súčasť slovenskej environmentálnej politiky, ak aj európskej environmentálnej politiky. Sem zaradujeme predovšetkým dane, poplatky a obchodovateľné emisné povolenia.

Cieľom danej práce je objasnenie niektorých druhov ekonomických nástrojov v rámci ochrany životného prostredia, ich vymedzenie v súvislosti princípmi práva životného prostredia a taktiež ich porovnávanie s ostatnými nástrojmi v oblasti ochrany životného prostredia. Naša práca sa člení na tri hlavné kapitoly a niekoľko podkapitol.

V prvej kapitole sa zaoberáme všeobecným vymedzením niekoľkých princípov práva životného prostredia tak v medzinárodnom, ak aj slovenskom priestore. Charakterizujeme ich a snažíme sa ich nejako prepojiť s ekonomickými nástrojmi.

Druhá kapitola je už zameraná na konkrétnejší okruh, čo v našom prípade tvoria ekonomické (trhvoorientované) nástroje ochrany životného prostredia. Táto kapitola vám pomôže lepšie pochopiť ich význam, klasifikáciu a charakteristiku.

Záverečná, tretia kapitola predstavuje v podstate zhrnutie celej témy, kde je možné získať viac vedomosti a informácií porovnaním dvoch najpoužívanejších skupín nástrojov v oblasti tvorby a ochrany životného prostredia. Dve najpoužívanejšie a najvýznamnejšie nástroje tvorby a ochrany životného prostredia sú ekonomické nástroje a administratívne nástroje.

1 Princípy práva životného prostredia

1.1 Princípy medzinárodného a európskeho práva životného prostredia

V právnych vedách často diskutujú o tom, či je vhodnejšie označenie „princíp“ alebo „zásada“. Aj keď na to z hľadiska príslušných ustanovení rozhodného práva nie je väčší dôvod, často môžeme východiskový argument vlastný celému právnemu poriadku považovať za princíp (bez ohľadu na konkrétny sektor) – ako napr. princíp zákonnosti. Na druhej strane pojem „zásada“ sa vo všeobecnosti vzťahuje na predpoklady, ktoré sú najčastejšie založené na konkrétnych princípoch a používané v určitej oblasti práva. Okrem toho všetkého veľa ľudí tvrdí, že medzi týmito dvoma výrazmi nie je až taký rozdiel, takže ich možno použiť ako synonymá.¹

V pod pojmom „právne princípy“ treba podľa uznávaného odborného názoru rozumieť základné myšlienky, na ktorých je založené právo alebo jeho súčasti (právne odvetvia). Význam princípov práva životného prostredia, ako aj princípov práva vo všeobecnosti, spočíva v ich vplyve na legislatívnu jednotu. Mnohé z nich však slúžia ako dôležité interpretačné pomôcky pri aplikácii práva.² V rámci EÚ princípy environmentálnej politiky sú chápané ako nepovinné pravidlá, na ktorých potom sú založené jej rozhodnutia. Všetky tie princípy nájdeme najmä v čl. 174 odsek 2 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva, a taktiež viaceré z nich sú obsiahnuté v medzinárodných zmluvách, ako je napr. Rámcový dohovor OSN o zmene klímy (1992), Štokholmský dohovor o perzistentných organických látkach (2001).³

¹ VALLOVÁ, J.: Správne konanie a precedenčná zásada, 2021 - <http://blog.judikaty.info/spravne-konanie-a-precedencna-zasada/>

² CEPEK, B. a kol.: *Environmentálne právo - Všeobecná a osobná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2015. - s. 25, ISBN 987-80-7380-560-9

³ KARKALÍKOVÁ, M. a LACKOVÁ, A.: *Princípy a subjekty environmentálnej politiky. Manažérstvo životného prostredia 2013 : zborník z XIII. medzinárodnej vedeckej konferencie, 18.-19. apríl 2013*, Bratislava. S. 20-24 CD-ROM. - Žilina : STRIX, 2013, ISBN 978-80-89281-90-9 (https://www.sszp.eu/wp-content/uploads/2013_conference_MaZP_p-20_Karkalikova-Lackova.pdf)

1.1.1 Princíp „znečisťovateľ platí“

Tento princíp prvýkrát zaviedla v roku 1972 Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD).⁴ Predmetná zásada vo svojej „úzkej“ koncepcii vyjadruje požiadavku, aby každý, kto svojou činnosťou znehodnocuje životné prostredie, znášal aspoň časť nákladov, ktoré musí spoločnosť vynaložiť na boj proti tejto degradácii alebo na jej kompenzáciu. V „širšom“ význame môžeme túto zásadu chápať tak, že tí, ktorí svojou činnosťou znehodnocujú životné prostredie, musia okrem časti nákladov na odstránenie alebo kompenzáciu takejto degradácie znášať aj niektoré náklady zamerané najmä na predchádzanie alebo zmierňovanie takejto degradácie. Inými slovami, na ochrane životného prostredia sa musia rôznymi formami podieľať najmä „znečisťovatelia“.⁵

Uplatňovaním tohto princípu majú znečisťovatelia motiváciu vyhýbať sa poškodzovaniu životného prostredia a nieť zodpovednosť za znečistenie, ktoré spôsobujú. Ekonomicky to znamená „internalizáciu“ „negatívnych environmentálnych externalít“. Ak znečisťovateľ je povinný vykompenzovať výsledné škody, ktoré spôsobil znečistením, tak ceny tovarov a služieb sa zvýšia, pretože musia v sebe zahŕňať aj vyššie uvedené náklady. Preto skutočnosť, že spotrebitelia preferujú nižšie ceny, povzbudzuje výrobcov, aby ponúkali produkty, ktoré menej znečisťujú životné prostredie.⁶

V praxi však dôsledné uplatňovanie tohto princípu prináša značné problémy. Škody na životnom prostredí majú často časový posun, čo sťažuje identifikáciu samotných znečisťovateľov životného prostredia. Okrem toho v mnohých prípadoch nie je možné jednoznačne identifikovať znečisťovateľa, keďže vplyv na životné prostredie môže byť spôsobený minulou a súčasnou činnosťou viacerých znečisťovateľov.⁷

⁴ **Európsky Dvor Audítorov.:** *Osobná správa 12 - Zásada „znečisťovateľ platí“: nejednotné uplatňovanie v rámci politík a opatrení EÚ v oblasti životného prostredia*, 2021 (<https://www.enviroportal.sk/uploads/files/PNES/2022/SRpolluterpaysprincipleSK.pdf>) – s. 6

⁵ **CEPEK, B. a kol.:** *Environmentálne právo - Všeobecná a osobná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2015. - s. 26, ISBN 987-80-7380-560-9

⁶ **Európsky Dvor Audítorov.:** *Osobná správa 12 - Zásada „znečisťovateľ platí“: nejednotné uplatňovanie v rámci politík a opatrení EÚ v oblasti životného prostredia*, 2021 (<https://www.enviroportal.sk/uploads/files/PNES/2022/SRpolluterpaysprincipleSK.pdf>) – s. 6 - 7

⁷ **ROMANČÍKOVÁ, E.:** *Finančno-ekonomické aspekty ochrany životného prostredia*. Bratislava: ECO INSTRUMENT, 2004, s. 27 ISBN 80-967771-1-4.

Na začiatku táto zásada sa hlavne zameriavala na náklady na prevenciu a kontrolu znečisťovania životného prostredia, ale postupne bola rozšírená, okrem už spomenutých nákladov zahŕňa už sebe aj náklady na opatrenia a taktiež environmentálnu zodpovednosť.⁸

Zdroj ECA

1.1.2 Princíp „Podpory“

Tento princíp nezohľadňuje internalizáciu negatívnych externalít. Jeho prostriedkami sú dotácie, príspevky, daňové úľavy a pod. Uvedený princíp sa uplatňuje aj v Európskej únii. Účelom je umožniť členským štátom, aby mali väčší priestor zabezpečiť realizáciu environmentálnych cieľov. Európska únia poskytuje znečisťovateľom finančnú pomoc len vtedy, ak sú splnené nasledujúce podmienky:

- podpora nenaruša medzinárodný obchod a investície,
- bez podpory utrpia dotknuté odvetvia a národné hospodárstvo národohospodárske straty
- podpora je časovo obmedzená a využívaná v spojení so špecifickými sociálno-ekonomickými cieľmi, ktoré sú v súlade s cieľmi environmentálnej politiky.⁹

⁸ Európsky Dvor Audítorov.: *Osobná správa 12 - Zásada „znečisťovateľ platí“: nejednotné uplatňovanie v rámci politík a opatrení EÚ v oblasti životného prostredia*, 2021, s. 7

(<https://www.enviroportal.sk/uploads/files/PNES/2022/SRpolluterpaysprincipleSK.pdf>)

⁹ ROMANČÍKOVÁ, E.: *Finančno-ekonomické aspekty ochrany životného prostredia*. Bratislava: ECO INSTRUMENT, 2004, s. 28, ISBN 80-967771-1-4.

1.1.3 Princíp „Economickej efektívnosti“

Uvedený princíp v stratégii EÚ predpokladá uplatnenie nákladovo efektívnych riešení v ochrane životného prostredia. Podľa tohto princípu sa na zabezpečenie ochrany životného prostredia musia využívať najnovšie vedecké a technologické poznatky a riešenia. Na tento princíp nadväzuje aj návrh Európskej únie uplatňovať finančno-ekonomické nástroje v podobe environmentálnych daní a emisných povolení.

1.2 Princípy práva životného prostredia Slovenskej republiky

Právo životného prostredia patrí medzi tie oblasti práva v Slovenskej republike, pre ktorú sa zákonodarca pokúsil priamo v zákonom texte formulovať základný výpočet princípov.¹⁰ Konkrétne hovoríme o princípoch, ktoré sú zakotvené v zákone č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí, bližšie v ustanoveniach § 11 až § 16. Lenže už spomenutý zákon neobsahuje všetky princípy, v dôsledku toho je nevyhnuté, aby sa pri ich formulovaní okrem zákona o životnom prostredí brali do úvahy aj iné právne predpisy, ktoré sú pre právo životného prostredia typické a ktoré budú slúžiť ako pomôcka pri doplnení týchto princípov. Zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí vo vyššie uvedených ustanoveniach však nehovorí o princípoch ochrany životného prostredia, ale o zásadách. Avšak pojem „princíp“ zákon používa len v súvislosti s trvalo udržateľným rozvojom.¹¹

Podľa môjho názoru vyššie uvedené znamená, že zákonodarca nejakým spôsobom chcel zdôrazniť princíp „trvalo udržateľného rozvoja“, keďže ide o najvýznamnejší a na celom svete akceptovateľný princíp.

1.2.1 Princíp „Trvalo udržateľného rozvoja“

Právnu definíciu pojmu „trvalo udržateľný rozvoj“ nájdeme upraveného v §6 zákona č. 17/1992 Z. z. o životnom prostredí. Podľa tohto zákona ide o „taký rozvoj, ktorý súčasným i budúcim generáciám zachováva možnosť uspokojovať ich základné životné

¹⁰ KOŠIČIAROVÁ, S. a kol.: *Právo životného prostredia* – 2. zmenené a rozšírené vydanie, Aleš Čeněk, s. r. o., 2009, s. 26, ISBN 978-80-7380-143-4

¹¹ CEPEK, B. a kol.: *Environmentálne právo* - Všeobecná a osobná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2015, s. 28, ISBN 987-80-7380-560-9

potreby a pritom neznižuje rozmanitosť prírody a zachováva prirodzené funkcie ekosystémov.“¹² Teda ide o taký spôsob rozvoja ľudskej spoločnosti, ktorý dáva do súladu ekonomický a sociálny pokrok s primeranou ochranou životného prostredia. Jedným z hlavných cieľov trvalo udržateľného rozvoja je zachovanie životného prostredia v čo najmenej zmenenej podobe pre budúce generácie.¹³ Tento základný princíp interpretuje cieľ, ktorý chcú právne predpisy v oblasti ochrany životného prostredia sledovať - právnymi prostriedkami napomôcť k tomu, aby zmeny vo vzťahu človeka k životnému prostrediu, ako aj zmeny vo vývoji spoločnosti, nepresahovali limity stanovené s týmto princípom, ktoré sú nastavené tak, aby pri zachovaní základných životných potrieb tento vývoj neviedol k znižovaniu diverzity prírody a neohrozoval funkcie ekosystémov.¹⁴

1.2.2 Princíp „Prevencie“

Ako už bolo spomenuté vyššie, základné princípy práva na ochranu životného prostredia v Slovenskej republike sú stanovené v zákone č. 17/1992 Z. z. o životnom prostredí, pričom princíp prevencie, aj keď medzi princípmi práva životného prostredia zaujíma významné miesto, nie je v tomto zákone jednoznačne definovaný. Jeho prítomnosť v slovenskom práve životného prostredia je však nepochybná. Keďže ide vlastne o jeden z nosných zásad environmentálneho práva aj Slovenskej republiky, odráža sa to aj v znení ustanovenia § 9 zákona o životnom prostredí, kde ochranou životného prostredia sa rozumie činnosť, ktorá zabraňuje znečisťovaniu alebo poškodzovaniu životného prostredia. Napokon, podľa právnej teórie možno túto zásadu vyvodiť aj z ustanovení o povinnosti ochrany životného prostredia podľa § 17 až 19 zákona o životnom prostredí. Uvedená zásada je zakotvená aj v § 30 zákona o životnom prostredí, ktorý oprávňuje obmedziť alebo dokonca zakázať niektoré činnosti niektorých subjektov súvisiace s hroziacou environmentálnou škodou.¹⁵

¹² Zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí - §6

¹³ **SOUKUPOVÁ, J. a kol.:** *Ekonomika životného prostredia*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 14, ISBN 978-80-210-5644-2

¹⁴ **KOŠIČIAROVÁ, S. a kol.:** *Právo životného prostredia – Všeobecná časť*. Bratislava: Heuréka, 2002, s. 74, ISBN 80-968567-5-8

¹⁵ **LUBTÁKOVÁ-URBÁNOVÁ I. a FIGULI I.:** *Analýza I. časť - Uplatňovanie princípu predbežnej opatrnosti a princípu prevencie pri výkone štátnej správy starostlivosti o životné prostredie*. Banská Bystrica, 2020 s. 13 – 14 (https://viaiuris.sk/wp-content/uploads/2020/04/Analýza_I.cast_.pdf)

Okrem už spomenutého zákona č. 17/1992 Z. z. o životnom prostredí sa táto zásada taktiež sa premieta do značného počtu konkrétnych opatrení stanovených v právnych predpisoch. Ide napríklad o opatrenia na predchádzanie a znižovanie vypúšťania škodlivých látok do ovzdušia, pôdy a vôd, úprava povinností súvisiacich s povoľovaním niektorých činností, povinnosť priemyselných podnikov prijímať opatrenia na predchádzanie závažným haváriám a pod. Osobitnými predpismi určenými na zabezpečenie prevencie sú zákony č. 245/2003 Z. z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia, č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a č. 259/2007 Z. z. o prevencii a náprave environmentálnych škôd.¹⁶

O tomto princípe sa hovorí, že ide o všeobecnú zásadu, ktorá prechádza celým právom životného prostredia, pretože vychádza z myšlienky, že nepriaznivým vplyvom na životné prostredie je jednoduchšie predchádzať, ako ich odstraňovať.¹⁷

Jeho podstatou je, že v prípade pochybností v rozhodovacom procese o využívaní zdrojov životného prostredia a ich dôsledkoch vzniká povinnosť vždy rozhodovať v prospech ochrany životného prostredia. Medzi základné nástroje na realizáciu princípu prevencie patria najmä:

- systém plánov a programov ochrany životného prostredia formulovaný na národnej a regionálnej úrovni,
- územné plánovanie
- hodnotenie vplyvov vybraných stavieb, aktivít a technológií na životné prostredie
- stanovenie environmentálnych požiadaviek na zdroje znečistenia, produktov a látok (napr. emisné a vypúšťacie limity),
- umožnenie činností s vplyvom na životné prostredie (vrátane výberu tzv. najlepšej dostupnej technológie),
- zabezpečenie prezencii verejnosti v rozhodovaní o otázkach vzťahujúce sa životného prostredia.¹⁸

¹⁶ **CEPEK, B. a kol.:** *Environmentálne právo - Všeobecná a osobná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015, s. 26, ISBN 987-80-7380-560-9

¹⁷ **KOŠIČIAROVÁ, S. a kol.:** *Právo životného prostredia – 2. zmenené a rozšírené vydanie*. Aleš Čeněk, s. r. o., 2009, s. 29, ISBN 978-80-7380-143-4

¹⁸ **KOŠIČIAROVÁ, S. a kol.:** *Právo životného prostredia – Všeobecná časť*. Bratislava: Heuréka, 2002, s. 204 , ISBN 80-968567-5-8

1.2.3 Princíp ekologizácie výchovy, osvedy a vzdelávania

Je obsiahnutý v §16 zákona č. 17/1992 Z. z. o životnom prostredí. Dá sa povedať, že nejde o princíp, ale ide o úpravu spôsobov, akými môžeme prispieť k ochrane životného prostredia.¹⁹ Je to vykonávaný tak, aby viedol k myšlienkam a činom v súlade s princípmi trvalo udržateľného rozvoja a k pocitu zodpovednosti za udržanie kvality životného prostredia a jeho jednotlivých zložiek.²⁰

Môžeme tomuto princípu zahrnúť aj ustanovenie §31 zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí, ktorou sa ustanovuje platenie daní, poplatkov, odvodov a iných platieb fyzickými osobami alebo právnickými osobami za znečisťovanie životného prostredia, jeho súčastí a hospodárne využívanie prírodných zdrojov, ak sú upravené osobitnými predpismi. Zo znenia tejto vety môžeme odvodiť princíp „znečisťovateľ platí“.²¹

¹⁹ **CEPEK, B. a kol.:** Environmentálne právo - Všeobecná a osobná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015, s. 29, ISBN 987-80-7380-560-9

²⁰ Zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí - §16

²¹ Zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí - §31

2 Ekonomické nástroje ochrany životného prostredia

Začiatkom 70. rokov sa v environmentálnej politike objavili ďalšie dôležité nástroje tzv. ekonomické nástroje ako doplnok k normatívnym nástrojom v oblasti tvorby a ochrany životného prostredia.²² K ich zavedeniu viedli dve dôvody. Prvým dôvodom bolo, že samotný administratívny systém kontroly znečistenia nedokázal zaručiť dostatočne účinnú ochranu životného prostredia a bolo potrebné nájsť ešte iné, účinnejšie prostriedky ochrany. Druhým dôvodom boli a sú aj stále finančné ťažkosti ochrany životného prostredia.²³

Docentka Eva Romančíková z bratislavskej Vysokej školy ekonómie a manažmentu vo svojej publikácii (2011) už spomínané nástroje na základe z toho, že akým spôsobom ovplyvňujú správanie ekonomických subjektov delí na priame a nepriame. Kým normatívne nástroje zaraďuje medzi priame regulácie, ktoré sú založené na administratívnych nariadeniach vydávaných verejnou mocou, tak ekonomické nástroje zaraďuje medzi nepriame regulácie ktoré nie sú na rozdiel od priamych nástrojov “predpismi” na ochranu životného prostredia.²⁴

Nepriama regulácia znamená, že verejné orgány umožňujú voľbu správania. Táto možnosť voľby je podstatnou črtou ekonomických nástrojov.²⁵ Účelom nepriamych prostriedkov je stimulovať znečisťovateľov k prijatiu opatrení na zníženie znečistenia a environmentálnej záťaže. V prípade ekonomických nástrojov sú stimulom vlastné ekonomické záujmy znečisťovateľa.²⁶ Inými slovami nepriama regulácia predstavuje úsilie o dosiahnutie zhody medzi primárnym záujmom upravených subjektov (t. j. ekonomickými záujmami) a sociálnymi záujmami (t. j. ekologickými záujmami). Ich zhodu je možné dosiahnuť len vtedy, ak v súčasnosti bude pre člena regulovanej skupiny z ekonomického hľadiska atraktívnejšie ekologickejšie správanie. Za takýchto okolností je pravdepodobné, že regulovaný subjekt sa dobrovoľne rozhodne pre takéto ekologickejšie správanie, v

²² **CEPEK, B. a kol.:** *Environmentálne právo* - Všeobecná a osobná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015. - s. 201, ISBN 987-80-7380-560-9

²³ **CEPEK, B. a kol.:** *Environmentálne právo* - Všeobecná a osobná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015. - s. 199, ISBN 987-80-7380-560-9

²⁴ **KANIANSKA R.; Jaďud'ová J.; Marková I.:** *Zelená ekonomika* – Banská Bystrica: Belianum, 2017 – s. 91-92 ISBN 978-80-557-1258-1

²⁵ **CEPEK, B. a kol.:** *Environmentálne právo* - Všeobecná a osobná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015. - s. 28, ISBN 987-80-7380-560-9

²⁶ **KANIANSKA R.; Jaďud'ová J.; Marková I.:** *Zelená ekonomika* – Banská Bystrica: Belianum, 2017 – s. 91 ISBN 978-80-557-1258-1

takomto prípade ide o obojstranne výhodný prístup aj pre spoločnosť, aj pre regulované subjekty.²⁷

V súčasnej dobe ekonomické nástroje sú jedny zo zložiek regulačného systému vo všetkých krajinách CEE a zohrávajú dôležitú úlohu pri implementácii cieľov environmentálnej politiky. Taktiež zohrávajú významnú úlohu pri získaní potrebných finančných prostriedkov a je to jedna z ich najpoužívanějších funkcií.²⁸

Podstatou fungovania ekonomických nástrojov je nahradiť alebo doplniť chýbajúce alebo nedostatočné hodnotové signály, ktoré poskytujú štandardný trhový mechanizmus. Spoločným menovateľom výhod ekonomických nástrojov, ktoré sú súčasťou ochrany životného prostredia, je relevantnosť z hľadiska trhovu orientovanej ekonomiky. Vďaka dnes všeobecne akceptovanému princípu „platí ten, kto znečisťuje“ sú dôležitými nástrojmi implementácie tohto princípu, ktorého podstatou je tzv. internalizácia externalít (prenášanie externých environmentálnych nákladov na tých, ktorí ich spôsobujú počas výroby alebo spotreby).²⁹

Ekonomické nástroje je možné chápať z rôzneho pohľadu. Niektorí autori ekonomické nástroje chápu ako zložku jednotlivých súborov ekonomického riadenia, ktorých výber závisí od cieľov a v niektorých prípadoch sú limitovaný časom. Vo väčších prípadoch pri ich výbere vychádzajú z cieľov Štátnej environmentálnej politiky SR.³⁰ Iné ich zas chápu ako jedna z viacerých možných alternatív, ktoré pozitívne podporujú zmeny v oblasti ochrany životného prostredia a manažmentu prírodných zdrojov. Environmentálna efektívnosť ich aplikácie spočíva v znižovaní negatívnych vplyvov na životné prostredie a znižovaní environmentálnych škôd, pričom plnia tieto funkcie:³¹

- **Kompenzačnú** - ktorá sleduje najmä finančné odškodnenie (kompenzáciu alebo internalizáciu) vonkajších vplyvov.

²⁷ **CEPEK, B. a kol.:** *Environmentálne právo* - Všeobecná a osobná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015. - s. 28, ISBN 987-80-7380-560-9

²⁸ **CEPEK, B. a kol.:** *Environmentálne právo* - Všeobecná a osobná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015. - s. 201, ISBN 987-80-7380-560-9

²⁹ **SOUKOPOVÁ, J. a kol.:** *Ekonomika životního prostředí*. - Brno: Masarykova univerzita, 2011. – s. 181, ISBN 978-80-210-5644-2

³⁰ **RUSKO M. a KOLLAR V.:** *Nástroje environmentálnej politiky z Európskej Únie* – s. 29 (https://www.sszp.eu/wp-content/uploads/2019_conference_IBP_p-26_RuskoM_KollarV_f4a-1.pdf)

³¹ **Slovenská agentúra životného prostredia:** *Ekonomické nástroje* (<https://www.enviroportal.sk/environmentalne-temy/starostlivost-o-zp/ekonomicke-nastroje>)

- **Fiškálnu** - ktorá sleduje predovšetkým realizáciu fiškálnych ziskov z verejného rozpočtu, z ktorých sú financované niektoré činnosti verejného sektora, ako napríklad likvidácia starých environmentálnych záťaží.
- **Stimulačnú** - ktorá zahŕňa v sebe tlak na dosiahnutie konkrétnych ekologických cieľov, ako je zníženie úrovne znečistenia alebo obmedzenie spotreby prírodných zdrojov atď.
- **Redistribučnú** - ktorá znamená ovplyvňovanie vplyvu cien a nákladov na rôzne časti, odvetvia a sociálne skupiny.
- **Komparatívnu (porovnávaciu)** – ktorá sa vzťahuje konkrétne na prechodné obdobie postkomunistických krajín, sleduje prevádzkové vyrovňovanie rozdielnych ekonomických podmienok rôznych znečisťovateľov vyplývajúcich z predchádzajúceho vývoja, bez toho, aby bol priamo ovplyvnený ekonomickými aktérmi (napr. v podmienkach cenovej regulácie).

Ekonomické nástroje v porovnaní s normatívnymi nástrojmi ovplyvňujú správanie ekonomických jednotiek prostredníctvom trhového mechanizmu a v závislosti od existujúcich podmienok umožňujú výber medzi nástrojom a znižovaním negatívnych vplyvov na životné prostredie.³²

Svoje zdôvodnenie našli aj v legislatíve Slovenskej republiky, konkrétne v zákone č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí. Na základe §31 z tohto zákona fyzická osoba alebo právnická osoba platí dane, poplatky, odvody a iné platby za znečisťovanie životného prostredia alebo jeho zložiek, ako aj za hospodárne využívanie prírodných zdrojov, ak to ustanovuje osobitný zákon. Z toho vyplýva, že zákon o životnom prostredí medzi ekonomické nástroje zaraďuje dane, poplatky, odvody a iné platby ak to vyžaduje osobitný zákon. Ďalej §32 z tohto istého zákona hovorí o tom, že ak osobitné predpisy to ustanovujú, tak fyzické alebo právnické osoby, ktoré sa chovajú v súlade s princípom trvalo udržateľného rozvoja, kedy môžu využiť úpravu daní a poplatkov, ako aj poskytovanie úverov a dotácií. Okrem už uvedených zákon o životnom prostredí §33 za ekonomické

³² **SOUKOPOVÁ, J. a kol.:** *Ekonomika životního prostředí.*- Brno: Masarykova univerzita, 2011. – s. 182, ISBN 978-80-210-5644-2

nástroje životného prostredia vyhlasuje taktiež fondy životného prostredia, avšak podrobnosti ich úpravy ponecháva na osobitné predpisy.³³

Platby dotknutých fyzických a právnických sú ekonomickou kompenzáciou spoločnosti za zaťažovanie životného prostredia a využívanie prírodných zdrojov pri ich činnosti. Ekonomické nástroje preto nemožno z právneho hľadiska zamieňať so sankciami, ktoré môžu úrady uložiť v prípade porušenia povinností ochrany životného prostredia. Ekonomické nástroje nemajú represívny charakter a nie sú prejavom finančného postihu právnických a fyzických osôb za ich protiprávne správanie.

Význam ekonomických nástrojov z hľadiska ochrany životného prostredia by sa mal prejavovať predovšetkým v ich stimulačnom charaktere. Sú integrálnym a nenahraditeľným nástrojom environmentálnej politiky na dosiahnutie želaného environmentálne vhodného správania subjektov.³⁴

³³ Zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí v znení neskorších predpisov – Ekonomické nástroje: §31 až §33

³⁴ **CEPEK, B. a kol.:** *Environmentálne právo - Všeobecná a osobná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015. - s. 207, ISBN 987-80-7380-560-9

2.1 Triedenie ekonomických nástrojov

Podľa Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) môžeme ekonomické nástroje zatriediť do niekoľko hlavných skupín :

Tabuľka 1 Triedenie ekonomických nástrojov podľa OECD

1. Poplatky za znečistenie životného prostredia	• Poplatky za znečistenie ovzdušia • Poplatky za vypúšťanie odpadových vôd • Poplatky za uloženie odpadu na skládky • Poplatky za spaľovanie odpadu • Poplatky za hluk
2. Poplatky za využívanie prírodných zdrojov	• Poplatky za odber podzemných vôd • Poplatky za odber povrchových vôd z vodných tokov • Poplatky za záber poľnohospodárskej a lesnej pôdy • Úhrady z dobývacieho priestoru a z vydobytých nerastov • Poplatky za výrub dreva
3. Užívateľské poplatky	• Poplatky za spotrebu látok poškodzujú ozónovú vrstvu • Poplatky za používanie vybraných dusíkatých hnojív a pesticídov
4. Dane	• Dane k ochrane životného prostredia • Komunálne (miestne) dane
5. Sankčné poplatky	• Pokuty • Prirážky k poplatkom
6. Daňové úľavy	• V rámci spotrebných daní • V rámci DPH • V rámci dane z príjmu • V rámci dane z nehnuteľnosti • V rámci cestnej dane

7. Finančné podpory	• Dotácie, granty, dary: zo štátneho rozpočtu zo štátnych fondov • Zvýhodnené pôžičky • Garancia na úvery
8. Úľavy	• Podmienený odklad v platení poplatkov • Ďalšie úľavy či oslobodenia
9. Depozičné refundačné poplatky	• Zálohovanie obalov a fliaš • Recyklačné poplatky
10. Obchodovateľné emisné povolenia	
11. Environmentálne poistenie	

2.2 Kategorizácia ekonomických nástrojov environmentálnej politiky

2.2.1 Poplatky

Poplatky možno vnímať ako „cenu“, ktorú znečisťovatelia platia spoločnosti za zaťažovanie životného prostredia. Známy kanadský autor Russell S. Jutlah vo svojej knihe odlišuje tri základné kategórie poplatkov a to:

- a) emisné poplatky
- b) užívateľské poplatky
- c) poplatky za výrobky

Emisné poplatky sa stanovujú tam, kde dochádza k úniku znečisťujúcich látok do životného prostredia, najmä do vody a ovzdušia. Ich výška je stanovená na základe toho, v akom množstve a kvalite sa tieto znečisťujúce látky vypúšťajú do vody, ovzdušia alebo pôdy.³⁵ Emisné poplatky internalizujú vonkajšie škody spojené so znečisťujúcimi činnosťami. Internalizácia je dokončená, keď sa poplatky rovnajú okrajovým vonkajším škodám spôsobeným znečistením, ako napríklad v prípade Pigouvianskych daní. Ukázalo sa však, že spoločensky optimálny stupeň internalizácie závisí od štruktúry trhu. V dokonalej konkurencii je požadovaná internalizácia, zatiaľ čo v podmienkach nedokonalej konkurencie sa optimálne poplatky odchyľujú od vonkajších škôd, ako to prvýkrát poznamenal Buchanan (1969) pre prípad monopolu. Úplná internalizácia vonkajších škôd vytvorených monopolistom, spôsobí dodatočné sociálne náklady ďalším obmedzením už aj tak suboptimálnej produkcie monopolistu. V tomto prípade bude optimálny poplatok za odtok nižší ako marginálne externé škody.³⁶ Nato, aby tento poplatok mohol plniť svoj účel, jeho výška musí byť dostatočne motivujúca na zavedenie kontroly na zabránenie alebo znižovanie emisií, či už prijatím čistejšej a ekologickejšej technológie alebo nainštalovaním rôznych filtrov a pod.³⁷ V ideálnom prípade bude minimalizátor nákladov kontrolovať alebo znižovať emisie tak, aby náklady na kontrolu a znižovanie boli nižšie ako zaplatenie poplatku. Väčšina získaných príjmov sa používa na financovanie programov na zníženie znečistenia. Príjmy z poplatkov za ochranu životného prostredia a niekedy používajú priamo

³⁵ **CEPEK, B. a kol.:** *Environmentálne právo - Všeobecná a osobná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015. - s. 201, ISBN 987-80-7380-560-9

³⁶ **CARRARO, C., KATSOULACOS, Y., XEPAPADEAS, A.:** *Environmental Policy and Market Structure*. Dordrecht: Springer Science+Business Media, 1996 – ISBN 978-90-481-4600-0

³⁷ **CEPEK, B. a kol.:** *Environmentálne právo - Všeobecná a osobná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015. - s. 202, ISBN 987-80-7380-560-9

vo vyčlenených finančných prostriedkoch určených na environmentálne aktivity. Európska únia má skúsenosti s kompenzáciou poplatkov za znečistenie a daní znížením iných neenvironmentálnych daní, ako sú dane zo mzdy.³⁸

Emisné poplatky na Slovensku sú obsiahnuté vo viacerých zákonoch, najmä v zákone č. 401/1998 Z. z. o poplatkoch za znečisťovanie ovzdušia v znení neskorších predpisov a v zákone č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon).

Tabuľka 2 Výhody a nevýhody emisných poplatkov³⁹

Výhody	Nevýhody
✓ Dajú možnosť znečisťovateľom, aby šetrili peniaze a vytvárali čisté spoločenské výhody znížením množstva vypustených škodlivých látok. ✓ Môžu byť užitočné pri zvyšovaní povedomia o nákladoch znečistenia životného prostredia, pretože aj na nízkej úrovni sú dosť motivujúce. ✓ Podporujú „statickú účinnosť“ tým, že pomáhajú vyrovnávať hraničné náklady na znižovanie emisií rôznymi znečisťovateľmi. Daná činnosť vedie k zlepšeniu životného prostredia pri najnižších možných nákladoch pre spoločnosť.	✗ Vo väčšine prípadov je veľmi ťažké navrhnúť takú výšku poplatkov, ktoré by minimalizovali celkové náklady za znečistenie, pretože existuje veľa ťažiskových faktorov, ako je napríklad nedostatok údajov o spôsobených škodách, náročnosť merania emisie a pod. ✗ Kontrola úrovni emisií je náročná, pretože neexistuje žiadna záruka, ako budú jednotlivé znečisťujúce strany reagovať na poplatky. ✗ V niektorých jurisdikciách môžu byť poplatky a dane za znečistenie politicky sporné.

Užívateľské poplatky sú platby za špecifické environmentálne služby, ako je likvidácia odpadu alebo čistenie odpadových vôd. Platba za takéto služby má odrážať

³⁸ **Government of Alberta:** Environmental Tools: Pollution fees and taxes, 2019, s. 1 - 2 (<https://www.alberta.ca/assets/documents/ep-environmental-tools-pollution-fees-and-taxes.pdf>)

³⁹ **Government of Alberta:** Environmental Tools: Pollution fees and taxes, 2019, s. 1 - 2 (<https://www.alberta.ca/assets/documents/ep-environmental-tools-pollution-fees-and-taxes.pdf>)

náklady na poskytovanie služieb. Tento poplatok zahŕňa náklady na splnenie environmentálnych požiadaviek kladených na zariadenie. Ich výška závisí okrem iného od environmentálnych požiadaviek kladených na zariadenie poskytujúce službu a nemala by presiahnuť celkovú návratnosť nákladov. Užívateľské poplatky zvyčajne vypočítava a vyberá subjekt, ktorý vlastní a prevádzkuje príslušnú prevádzku.⁴⁰ V podstate predstavujú platby určené na pokrytie nákladov na kolektívne alebo verejné nakladanie s odpadom alebo na jeho likvidáciu. Majú predovšetkým finančnú funkciu.⁴¹

V rámci Slovenskej legislatívy máme ich vymedzené v zákone č.582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady.

Tabuľka 3 Výhody a nevýhody užívateľských poplatkov⁴²

Výhody	Nevýhody
✓ V rámci trhu sú schopný zahŕňať hodnotu environmentálnych aj sociálnych zdrojov ✓ Môžu podporiť efektívnejšie využívanie alebo zachovanie vzácnych zdrojov ✓ Môžu pomôcť naučiť ľudí, že všetko má svoju cenu a že prírodné zdroje by sa nemali považovať za „bezplatné“ tovary, pretože sú vyčerpatel'né	✗ Negarantujú, že prírodné zdroje budú chránené ✗ Nepokryjú celkové náklady ✗ Môžu obmedziť prístup k zdrojom pre subjekty, ktoré sa tradične spoliehali na zdroje bez toho, aby boli spoplatnené

Poplatky za výrobky sú poplatky vybrané za výrobky, ktoré sa považujú za také, čo majú škodlivý vplyv na životné prostredie.⁴³ Cieľom týchto poplatkov je na jednej strane vytvárať zdroje na recykláciu odpadov vznikajúcich z výrobkov a na druhej strane

⁴⁰ **COWI Consulting Engineers and Planners AS:** *Economic instruments in environmental protection in Denmark*, Dánsko: Danish Environmental Protection Agency, 2000 – ISBN 87-7909-568-2 (<https://www2.mst.dk/udgiv/publications/2000/87-7909-568-2/html/helepubl.htm>)

⁴¹ **CEPEK, B. a kol.:** *Environmentálne právo - Všeobecná a osobná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015, s. 202, ISBN 987-80-7380-560-9

⁴² **Government of Alberta:** *Environmental Tools: Resource/Infrastructure use fees and charges*, 2019, s. 2 – (<https://www.alberta.ca/assets/documents/ep-environmental-tools-resource-infrastructure-use-fees.pdf>)

⁴³ **Government of Alberta:** *Environmental Tools: Product fees and taxes*, 2019, s.1 – (<https://www.alberta.ca/assets/documents/ep-environmental-tools-product-fees-and-taxes.pdf>)

zmeniť spotrebiteľské návyky súvisiace s určitými výrobkami.⁴⁴ Výnosy z toho poplatku môžu byť použité na financovanie programov ochrany životného prostredia súvisiacich s recykláciou, opätovným použitím alebo bezpečnou likvidáciou produktov a obalov alebo na iné rozpočtové účely. Najvhodnejšie sú pre produkty, konzumované vo veľkom množstve, ako sú napríklad hnojivá, pesticídy, mazivá, motorové vozidlá, obaly, batérie a pod.

Účelom už spomenutých poplatkov je osvojiť si sociálne a environmentálne náklady spojené s výrobou a spotrebou určitých výrobkov. V ideálnom prípade by tieto poplatky mali odrážať všetky environmentálne náklady spojené s každým krokom životného cyklu produktu. Platiť daný poplatok majú výrobcovia, užívatelia a dovozcovia. Efektívnosť spoplatňovania znečisťujúcich produktov alebo vstupov produktov závisí od dopytu po produkte.

Tabuľka 4 Výhody a nevýhody poplatkov za produkty⁴⁵

Výhody	Nevýhody
✓ Vhodne motivujú spotrebiteľov, keďže spotrebiteľia viac preferujú nižšie ceny ✓ Ovpływujú široký počet ľudí ✓ Podporujú recykláciu už opotrebovaných výrobkov	✗ Existujú obmedzenia, kedy by sa mali tieto poplatky použiť, pretože v niektorých prípadoch, zákaz výroby škodlivého produktu alebo použitia určitých látok pri výrobe môže byť vhodnejší na zníženie neprijateľnej expozície, ako príklad môžeme uviesť oxid chrómový, ktorý je vysoko toxický, okrem iného spôsobuje rakovinu, a taktiež je zbytočnou záťažou pre životné prostredie.

⁴⁴ **The One Planet:** *Environmental Product Fee*, 2021 – (<https://www.oneplanetnetwork.org/knowledge-centre/policies/environmental-product-fee>)

⁴⁵ **Government of Alberta:** *Environmental Tools: Product fees and taxes*, 2019 s. 1-3 – (<https://www.alberta.ca/assets/documents/ep-environmental-tools-product-fees-and-taxes.pdf>)

	✖ Tam, kde sa požaduje zmena správania v nákupných návykoch, je niekedy ťažké predpovedať výšku poplatku, ktorý prinesie požadovaný účinok. ✖ Ak poplatky nie sú správne nastavené (regresívne zdanenie), môže to spôsobiť nerovnosť medzi užívateľmi produktov.
--	---

2.2.2 Environmentálna daň

Environmentálna daň alebo ekologická daň má povahu nepriamej dane a jej uplatnenie v daňovom systéme má za cieľ najmä zabrániť negatívnym externalitám poškodzujúcim životné prostredie. Ak sa teda chceme baviť o teoretickom postoji výberu environmentálnych daní, musíme najprv venovať pozornosť zdaňovaniu negatívnych externalít.⁴⁶ V odbornej literatúre sa často môžeme stretnúť aj s názvom energetické dane, tento tvrdenie potvrdzuje napríklad aj Smernica č. 2003/96/ES, ktorá stanovuje minimálnu sadzbu dane na energetické produkty v Európskej Únii. Z pohľadu medzinárodného priestoru a vplyvu na životné prostredie sa vo väčšine mnohí domáci i zahraniční autori prikláňajú k pojmu environmentálnej alebo ekologickej dani. Pri definovaní daného pojmu sa môžeme stretnúť taktiež s pojmom „pollution tax“, teda s daňou zo znečistenia alebo s pojmom „green taxes“, teda zelenou daňou.⁴⁷

Hoci ekologické dane majú viacero definícií, každý pojem je definovaný inak. Na túto skutočnosť poukázalo aj vyhlásenie Európskej komisie, ktorá poukázala na to, že každý členský štát EÚ si pojem „ekodaň“ vykladá a chápe inak. Najpoužívanjšou z nich je spoločná definícia Organizácie pre hospodárku spoluprácu a rozvoj (OECD). Daný orgán

⁴⁶ VÁLEK, J. a KUŠNÍROVÁ, J.: *Teoretické východiská environmentálneho zdaňovania: Hospodárska a menová politika v kontexte súčasného vývoja európskych integračných procesov: zborník príspevkov z 11. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie: 7.11.2017*, Banská Bystrica: Belianum, Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2017 – s. 1, ISBN 978-80-557-1355-7

⁴⁷ CSIKÓSOVÁ, A., MOKRIŠOVÁ, V., ČULKOVÁ, K., JANOŠKOVÁ, M.: *Postavenie a význam zavedenia environmentálnych daní v regióne V4: Position and Importance of Environmental Taxes in V4 Region. Verejná správa a spoločnosť: [vedecký časopis]*. Košice: Fakulta verejnej správy Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, 2019 – s.2, ISSN 1335-7182

definuje environmentálne dane, ako všetky povinné, nenávratné platby, ktoré sa vyberajú z daňových základov považovaných za relevantné pre vládu z hľadiska ochrany životného prostredia, t. j. dane, ktorých daňový základ má preukázateľne negatívny vplyv na životné prostredie. Dane sú jednorazové v tom zmysle, že výhody poskytnuté vládou pre daňovníkov bežne nie sú v pomere k ich platbám. To znamená, že musí existovať prerozdeľovací prvok, aby sa platba mohla považovať za daň.⁴⁸ Druhá najčastejšie používaná definícia pochádza od Európskeho štatistického úradu (Eurostatu), ktorý pod pojmom environmentálna daň rozumie dane, ktorých základom je fyzická jednotka alebo reprezentujúca jednotka niečoho, čo má negatívny vplyv na životné prostredie.⁴⁹

Je možné ich chápať zo statického, ako aj z dynamického hľadiska. Zatiaľ čo statický aspekt jej dopadu je založený na chápaní environmentálnej dane ako nástroja na minimalizáciu nákladov, dynamický aspekt tohto daňového dopadu možno pozorovať, keď sa environmentálna daň chápe ako stimul pre inovačný proces.⁵⁰

Ekologické dane na Slovensku sú uvedené v zákone č. 609/2007 o spotrebnej dani z elektriny, uhlia a zemného plynu a o zmene a doplnení zákona č. 98/2004 Z. z. o spotrebnej dani z minerálneho oleja v znení neskorších predpisov a sú súčasťou spotrebných daní.

V rámci zdaňovania negatívnych externalít stojí za zmienku britský ekonóm Arthur Cecil Pigou, ktorý poukázal nato, že trh pri rozdelení úloh má aj slabé stránky, najmä ak sa sociálne náklady výroby alebo spotreby nezhodujú s individuálnymi nákladmi. Vyplývajú zo skutočnosti, že životné prostredie je verejným majetkom využívaným ekonomickými subjektmi bez ohľadu na dopad ich rozhodnutí na iné subjekty vrátane budúcich generácií. Jeho zdanenie je založené na princípe „znečisťovateľ platí“ a je založené na optimálnom modeli kvality životného prostredia. Emisné dane sú vyberané z činností, ktoré spôsobujú znečisťovanie alebo poškodzovanie životného prostredia a ich výška je odvodená od

⁴⁸ **Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD):** *Database on Policy Instruments for the Environment*, 2016 – (<http://www2.oecd.org/eco/inst/queries/index.htm>)

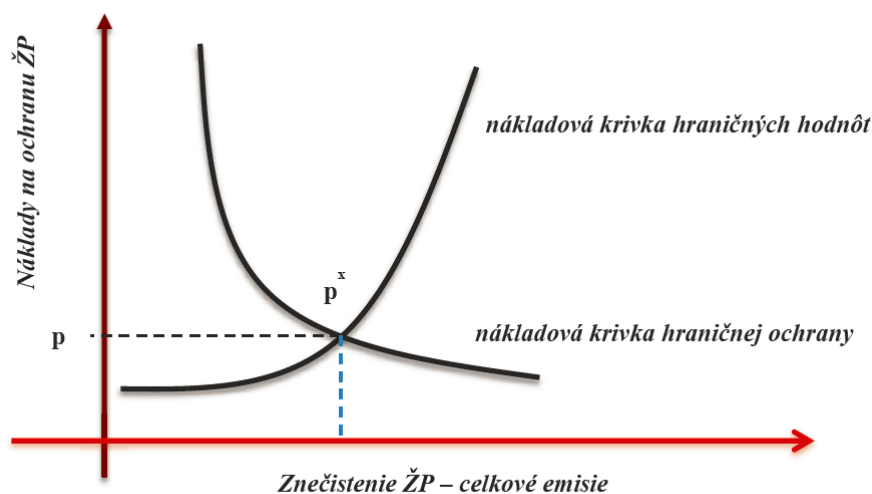
⁴⁹ **Enviroportal:** *Dane s environmentálnym aspektom*, 2022
(<https://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=361&print=yes>)

⁵⁰ **VÁLEK, J. a KUŠNÍROVÁ, J.:** *Teoretické východiská environmentálneho zdaňovania: Hospodárska a menová politika v kontexte súčasného vývoja európskych integračných procesov: zborník príspevkov z 11. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie: 7.11.2017, Banská Bystrica, Banská Bystrica: Belianum, Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2017 – s, 1, ISBN 978-80-557-1355-7*

hraničnej hodnoty spôsobenej znečisťovateľom životného prostredia a hraničných nákladov na jeho ochranu, ako to popisuje Romančíková (2011).⁵¹

Pigou pri tvorbe emisnej dane vychádzal zrejme z nasledujúcich úvah: čím väčšia je environmentálna záťaž, tým rýchlejšie budú narastať celkové škody, naopak, čím nižšia je emisia, tým je ochrana životného prostredia nákladnejšia.⁵²

Na priesečníku dvoch kriviek identifikoval tzv. „ekonomické optimum“. Podľa spomenutého ekonóma akékoľvek ďalšie zníženie emisií pod toto optimum by spôsobilo pre spoločnosť viac nákladov ako prínosov v podobe znížených škôd na životnom prostredí. Naopak, akékoľvek zvýšenie emisií nad rámec tohto optima by spôsobilo väčšie škody ako náklady na zabránenie emisiám. Náklady na zamedzenie emisnej dane by sa rovnali marginálnej spoločenskej strate podnikateľského subjektu v dôsledku jeho aktivít. Na Pigouovu emisnú daň sa môžeme pozeráť ako na tzv. prvé najlepšie riešenie.⁵³

Legenda: p – výška emisnej dane, p^x – ekonomické optimum

Obrázok 1 Emisná daň podľa A. C. Pigoua⁵⁴

⁵¹ KANIANSKA, R., JAĎUŠOVÁ, J., MARKOVÁ, I.: *Zelená ekonomika*, Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Belianum, 2017 s. 93, ISBN 978-80-557-1258-1

⁵² ROMANČÍKOVÁ, E.: *K niektorým ekonomickým prostriedkom environmentálnej politiky*, 1993 – (http://publikacie.uke.sav.sk/sites/default/files/1993_3_%20156_158_romancikova.pdf)

⁵³ KANIANSKA, R., JAĎUŠOVÁ, J., MARKOVÁ, I.: *Zelená ekonomika*, Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Belianum, 2017 s. 93 - 94, ISBN 978-80-557-1258-1

⁵⁴ KANIANSKA, R., JAĎUŠOVÁ, J., MARKOVÁ, I.: *Zelená ekonomika*, Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Belianum, 2017 s. 93, ISBN 978-80-557-1258-1

Za predpokladu, že producenti budú konať rozumne a správne, tak daň navrhovaná Pigouom môže byť považovaná za najúčinnější finančno-ekonomický nástroj environmentálnej politiky, pretože podľa uvedeného na každej úrovni dane pokračuje environmentálna záťaž len s tými emisiami spojenými so zastaranosťou a nákladmi, ktoré prevyšujú samotnú daň. Zmizli by emisie, ktoré sú pod stanovenú daň. V dôsledku toho by boli eliminované tie emisie, ktorých eliminácia predstavuje najnižšie náklady, čo by v konečnom dôsledku znamenalo optimálne umiestnenie finančných zdrojov do životného prostredia.⁵⁵

Eva Romančíková vo svojej publikácii poukázala na niektoré dôvody, vďaka ktorým nie je Pigouom odporúčaná daň v praxi vždy realizovateľná. Ako prvý dôvod uviedla obmedzenosť informácií - orgány zodpovedné za ochranu životného prostredia nielen nepoznajú hraničné náklady, ale ani nevedia, aké by boli priemerné náklady pre znečisťovateľov na zníženie škodlivých emisií. Dokonca ani nepoznajú škody spôsobené kontaminovanými výrobkami. Stručne povedané, presné vyčíslenie pigovských daní je chýlostivá otázka, ktorú nemožno vyriešiť oficiálnymi rozhodnutiami.

Ako druhú príčinu zaradila dynamiku ekonomického rastu, čo sama o seba by mohla spôsobiť, že akákoľvek nepružná úprava emisnej dane by viedlo k zhoršovaniu životného prostredia. Je tiež možné, že v dôsledku ekonomického rastu sa celkové emisie zvýšia, aj keď budú hodnoty emisií klesať.

Ako tretiu námietku pripomenula, že zlyhanie Pigouovej dane taktiež môže spôsobiť inflačný proces, ktorý vedie k tzv. zlacneniu škodlivých emisií v porovnaní s cenou, ktorú by musel podnikateľský sektor vynaložiť na ekotechnológie.

Ako posledný dôvod uviedla to, že takto stanovená emisná daň však nemusí zabezpečiť dodržiavanie environmentálnych kritérií. Rozpor môže nastať vtedy, keď je z ekologických dôvodov potrebné znižovať emisie vo väčšej miere, ako je ekonomicky najvhodnejšie. Ak by sa táto skutočnosť premietla do sadzby dane, sadzba dane z emisií by bola príliš nízka a teda ekonomicky neefektívna. Ak sa uvažuje, že vonkajšie škody spôsobené nadmerným využívaním životného prostredia sú nekonečné, potom ekonomicky

⁵⁵ ROMANČÍKOVÁ, E.: *K niektorým ekonomickým prostriedkom environmentálnej politiky*, 1993 – (http://publikacie.uke.sav.sk/sites/default/files/1993_3_%20156_158_romancikova.pdf)

optimálna emisia je v súlade s ekologicky optimálnou emisiou. Z environmentálneho hľadiska možno konštatovať, že neobmedzené využívanie životného prostredia by bolo nadradené problému prežitia ľudí.⁵⁶

⁵⁶ **ROMANČÍKOVÁ, E.:** *Finančno-ekonomické aspekty ochrany životného prostredia*. Bratislava: Eco Instrument, 2004 s. 87 ISBN 80-967771-1-4

2.2.3 Obchodovateľné emisné povolenia

Ekonomicky najúčinnnejším nástrojom znižovania emisií je riešenie prostredníctvom obchodovateľných certifikátov. Slovenská legislatíva používa pojem „obchodovateľné emisné kvóty“ v zmysle zákona č. 414/2012 Z. z. o obchodovaní s emisnými kvótami.⁵⁷

Šálka J., Trenčiansky M., Halaj D. vo svojom publikácii ich definujú ako obchodovateľné cenné papiere, ktoré umožňujú výrobcovi znečisťujúcich látok vypúšťať presne definované a obmedzené množstvo znečisťujúcich látok na danom území v rámci určitej časovej jednotky.⁵⁸

Predovšetkým majú dve funkcie a to: stimulačnú (dopĺňajú environmentálne normy) a nákladovo-optimalizačnú (úspora nákladov). Daný ekonomický prostriedok sa uplatňuje najmä v oblasti ochrany ovzdušia a ochrany vôd. Dopĺňajú priamu úpravu, vrátane technickej prípravy na nové technologické zariadenia.⁵⁹

Základnou myšlienkou je to, že štát určuje povolené emisie a cena certifikátu je určená vplyvom ponuky a dopytu na vytvorený trh s certifikátmi. Štát bude dražiť, predávať certifikáty vo výške približne rovnajúcej sa Pigouovej dani alebo ponúkať certifikáty ekvivalentné požadovaným zníženiam emisií za nulovú cenu. S certifikátmi je možné voľne obchodovať. Ak spoločnosť zavedie opatrenia na zníženie emisií, môže predávať certifikáty. Optimálna cena certifikátov sa vytvorí na základe ponuky a dopytu. Pri vydávaní certifikátov môžu byť podľa obchodovateľnej ceny, za ktorú krajina certifikáty predáva, dva obmedzené stavy: nulová cena a cena približne rovnajúca sa Pigouovej dani. Podmienkou prevádzkovania obchodovateľných certifikátov vytvorenie súťažného trhu s uspokojujúcim počtom účastníkov.⁶⁰ Ak by existovali len nedokonalé trhy s veľmi malým počtom hráčov, tak by vznikol priestor pre ich strategické správanie, ako je to pri väzňovej dileme v prípade

⁵⁷ KANIANSKA, R., JAĎUŠOVÁ, J., MARKOVÁ, I.: *Zelená ekonomika*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Belianum, 2017, s. 93, ISBN 978-80-557-1258-1

⁵⁸ ŠÁLKA, J., TRENČIANSKY, M., HALAJ, D.: *Integrácia lesného hospodárstva do obchodovania s uhlíkom*. Zvolen: Technická univerzita, Lesnícka fakulta, 2008, s. 8, Vedecké štúdie. ISBN 978-80-228-1970-1

⁵⁹ CEPEK, B. a kol.: *Environmentálne právo - Všeobecná a osobná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2015, s. 202, ISBN 987-80-7380-560-9

⁶⁰ ŠÁLKA, J., TRENČIANSKY, M., HALAJ, D.: *Integrácia lesného hospodárstva do obchodovania s uhlíkom*. Zvolen: Technická univerzita, Lesnícka fakulta, 2008, s. 8, Vedecké štúdie. ISBN 978-80-228-1970-1

verejných statkov alebo pri bilaterálnych rokovaniach po pridelení vlastníckych práv k environmentálnym statkom.⁶¹

Spomínaný nástroj sa stáva efektívnejší, ak sa poskytne nižší počet certifikátov ako je aktuálne množstvo emisií, pretože v dôsledku tohto opatrenia musia všetci znečisťovatelia dosiahnuť zlepšenie stavu životného prostredia. Teda z ekonomického pohľadu trh certifikátov je výhodnejší, ak sa tam nachádza väčší počet účastníkov. Hlavný rozdiel medzi emisnými limitmi a obchodovateľnými emisnými kvótami je to, že obchodovateľné emisné kvóty ponúkajú znečisťovateľom možnosť voľby medzi vynaložením zdrojov na zníženie emisií alebo kúpou práva na znečisťovanie. Pri rozhodovaní hrá kľúčovú úlohu rozdiel medzi cenou emisného certifikátu a nákladmi na elimináciu znečisťovania životného prostredia.⁶²

Z hľadiska eko-efektívnosti nie je snahou vydávať certifikáty za vyprodukované emisie, ale za ich efekty, t. j. časopriestorové efekty imisií. Ak by krajina chcela vydávať imisné certifikáty, musela by na území zriadiť meracie body na určenie maximálnych imisií. Neskôr s pomocou výsledkov týchto meraní by vystavil imisné certifikáty. Tento postup však znižuje počet účastníkov trhu, čím sa vyhýbajú cenovo výhodným riešeniam. Úlohou štátnej správy je preto nachádzať medzi riešeniami, teda vyrovnávať ekonomickú a ekologickú efektívnosť.⁶³

V spojených štátoch amerických sa postupne vyvinuli podobné nástroje a to: offset policy (vyrovnávacia politika) a bubble policy (zvonová politika). Základom offset policy je, že nové investície do nových prevádzok sú povolené len vtedy, ak sa emisie z nových investícií kompenzujú znížením starých prevádzok. Určitý objem (napr. 80 %) zníženia emisií sa používa ako dobropis pri obchodovateľných certifikátoch a spoločnosť, ktorá ho vlastní, môže tieto certifikáty použiť na obchodovanie v obmedzenom časovom priestore.⁶⁴

⁶¹ ŠÁLKA, J., DOBŠINSKÁ, Z., SUJOVÁ, A.: *Hospodárska politika (Slovenská verzia originálu „Economic policy“)*. Zvolen: Technická univerzita, 2015, s. 79, ISBN 978-80-228-2818-5

⁶² KANIANSKA, R., JAĎUŠOVÁ, J., MARKOVÁ, I.: *Zelená ekonomika*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Belianum, 2017, s. 98, ISBN 978-80-557-1258-1

⁶³ ŠÁLKA, J., DOBŠINSKÁ, Z., SUJOVÁ, A.: *Hospodárska politika (Slovenská verzia originálu „Economic policy“)*. Zvolen: Technická univerzita, 2016, s. 79, ISBN 978-80-228-2818-5

⁶⁴ ŠÁLKA, J., TRENČIANSKY, M., HALAJ, D.: *Integrácia lesného hospodárstva do obchodovania s uhlíkom*. Zvolen: Technická univerzita, Lesnícka fakulta, 2008, s. 8, Vedecké štúdie. ISBN 978-80-228-1970-1

Bubble policy je založená na neskutočných zvonoch, vytvorených nad jednou alebo viacerými znečisťujúcimi zariadeniami. „Bublina“ umožňuje existujúcemu zariadeniu alebo skupine existujúcich zariadení zvýšiť úroveň znečistenia z jedného zdroja výmenou za menšie znečistenie z iného zdroja. Emisie z celého závodu alebo zariadenia tvoria v podstate jedinou regulačnú jednotku namiesto emisií z jednotlivých komínov alebo potrubí.⁶⁵ Situácia, ktorá na základe tohto nástroja vzniká, je paradoxná: čím vyššia investícia, teda ekonomický rast, tým vyššie dosiahnuté zníženie emisií.⁶⁶

Viaceré odborníci považujú tento spôsob za efektívny, pretože emisie budú redukované hlavne u tých spoločností, ktoré disponujú s najnižšími hraničnými nákladmi na znižovanie. Na rozdiel od iných riešení toto riešenie nevyžaduje od výrobcov energie informácie o marginálnych nákladoch na zníženie emisií. Obchodovateľné certifikáty sú taktiež stimulom pre zavádzanie ekologických inovácií, pretože spoločnosti môžu predávať prebytočné certifikáty na trhu.⁶⁷

⁶⁵ CHO, T.: "Treatment of Emission Reduction Credits in Bankruptcy," University of Chicago Legal Forum: Vol. 1997: Iss. 1, Article 14.

(<https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1234&context=uclf>)

⁶⁶ ŠÁLKA, J., TRENČIANSKY, M., HALAJ, D.: *Integrácia lesného hospodárstva do obchodovania s uhlíkom*. Zvolen: Technická univerzita, Lesnícka fakulta, 2008, s. 8, Vedecké štúdie. ISBN 978-80-228-1970-1

⁶⁷ ŠÁLKA, J., DOBŠINSKÁ, Z., SUJOVÁ, A.: *Hospodárska politika (Slovenská verzia originálu „Economic policy“)*. Zvolen: Technická univerzita, 2016, s. 79, ISBN 978-80-228-2818-5

3 Porovnávanie právnych a ekonomických nástrojov environmentálnej politiky

B. Cepek a jeho kolegovia vo svojej spoločne napísanej knihe ako východisko pre porovnanie zvolili dve základné podmienky, jednou z nich je vecný dopad, teda okruh problémov, ktorý je daná skupina nástrojov schopná lúskat' a druhou je ekonomická efektívnosť. Pomocou tohto porovnania ako aj oni, aj my sme získali množstvo nových a dôležitých informácií.

3.1 Vecný vplyv

Na rozdiel od trhovoorientovaných nástrojov normatívne nástroje slúžia na ochranu všetkých zložiek životného prostredia bez výnimky. Tento rozdiel je determinovaný historickým vývojom a odlišným charakterom týchto nástrojov, resp. niektoré problémy ochrany životného prostredia nemožno vyriešiť ekonomickými prostriedkami.

Rozvoj nástrojov environmentálnej politiky – a tým taktiež aj vzťah medzi administratívnymi a ekonomickými nástrojmi – závisí od skutočnosti, že administratívne nástroje sa považujú za základ systémov ochrany životného prostredia, resp. právnych nástrojov. Používajú sa na riešenie celého radu problémov súvisiacich s touto ochranou. Ekonomické nástroje vznikajú predovšetkým ako doplnok k právnym nástrojom, v jednotlivých prípadoch nahrádzajú alebo prevažne pokrývajú len určitú časť už regulovanej problematiky.

Ako príklad ich vzájomnej súvislosti uviedli účinnú legislatívu ochrany ovzdušia, ktorá administratívne a ekonomicky reguluje množstvo znečisťujúcich látok emitovaných zdrojmi znečisťovania. Prevádzkovatelia veľkých a stredných zdrojov znečisťovania podľa §19 ods. 1 písm. b) zákona č. 478/2002 Z. z. ex lege povinnosť dodržiavať ustanovené emisné limity. Z hľadiska správy ochrany životného prostredia je toto zákonné ustanovenie samo o sebe postačujúce, avšak je doplnené aj o osobitnú povinnosť prevádzkovateľa platiť

poplatky podľa zákona č. 401/1998 Z. z. o poplatkoch za znečisťovanie ovzdušia v znení neskorších predpisov.⁶⁸ Výpočet poplatku sa upravuje §3 z tohto istého zákona.⁶⁹

Pri zvažovaní efektívnej aplikácie nástrojov environmentálnej politiky je dôležité uvedomiť si to, že trohovoornetované nástroje na rozdiel od administratívnych nástrojov niektoré problémy vôbec nevedia vyriešiť alebo len v obmedzenej miere. Ako príklad môžeme uviesť náhle znečistenie životného prostredia alebo územnú ochranu životného prostredia. Medzi ďalšími nevýhodami ekonomických nástrojov môžeme zaradiť taktiež neistotu očakávaných výsledkov.

Náhle znečistenie životného prostredia zvyčajne pochádza z neočakávaných udalostí – nehôd. Je zrejmé, že z legislatívneho hľadiska musí byť prioritným riešením zabezpečenie predchádzania takýmto situáciám, ktoré ohrozujú a poškodzujú životné prostredie a zdravie. V prípade havárie je možné následky protiprávneho stavu (zmiernenie alebo odstránenie škodlivých následkov) efektívne riešiť právnymi prostriedkami (napr. nápravné opatrenia, zodpovednosť za škodu). Charakter ekonomických nástrojov z nich v tomto prípade nerobí ani z legislatívneho hľadiska efektívne nástroje na riešenie ekologických problémov. Závisí to nielen od ich úlohy (napr. znášania prípustných nákladov, t. j. regulovaného znečisťovania životného prostredia prevádzkou, ktorá nevedie k nezákonným situáciám), ale aj od toho, že ich použitie nevedie ani k okamžitému riešeniu situáciu.

Ak na určitom území dochádza ku konfliktu viacerých rôznych záujmov, je potrebné ich záujmy koordinovať tak, aby sa jeden záujem nerealizoval na úkor druhého, alebo je potrebné určiť jeden záujem ako prioritný. Iné záujmy potom nemožno naplňať v rozsahu a spôsobom, ktorý je v rozpore s určenými prioritnými záujmami.

Súlad záujmov v rámci územia je zabezpečený prostredníctvom orgánov priestorového plánovania, v rámci ktorých nedochádza ku konfliktu rôznych záujmov v rámci územia.⁷⁰ Podľa tretej časti zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v

⁶⁸ **CEPEK, B. a kol.:** *Environmentálne právo - Všeobecná a osobná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015, s. 203, ISBN 987-80-7380-560-9

⁶⁹ Zákon č. 401/1998 Z. z. o poplatkoch za znečisťovanie ovzdušia v znení neskorších predpisov - §3

⁷⁰ **CEPEK, B. a kol.:** *Environmentálne právo - Všeobecná a osobná časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015, s. 204, ISBN 987-80-7380-560-9

znení neskorších predpisov vo výnimočných prípadoch niektoré časti územia, ktoré vyžadujú prísnejšiu ochranu, ako je napríklad národný park alebo prírodné rezervácie sú vyhlásené za osobitne chránené.⁷¹ Doplnkovo možno de lege lata využívať aj ekonomické nástroje na zabezpečenie záujmov ochrany prírody a krajiny.⁷² Príkladom môže byť regulácia vstupného do chránených území podľa §58 tohto zákona, čo je príjem Environmentálneho fondu, okrem vstupného do súkromných chránených území, ktoré sú príjmom ich vlastníkov.⁷³

3.2 Ekonomická efektívnosť

Toto je základná a rozhodujúca výhoda nástroja nepriamej regulácie.

V porovnaní s priamou reguláciou je prístup nepriamej regulácie výhodnejší pre znečisťovateľov, pretože im umožňuje dosiahnuť želané ciele pri nižších nákladoch. Úspory by sa mali primárne realizovať na strane regulovanej skupiny ako celku, nie však na strane jednotlivých znečisťovateľov, keďže každý znečisťovateľ musí znášať iné náklady na opatrenia.

Samotná kategória ekonomických aktív zahŕňa širokú škálu nástrojov, preto vyššie uvedené platí pre jednotlivé aktíva v rôznej miere. Pre ilustráciu autori opäť použili príklad z oblasti znečistenia ovzdušia.

Pri zavedení dane alebo poplatku (napríklad z emisií do ovzdušia) sa znečisťovateľ môže rozhodnúť, či podnikne kroky na zníženie emisií a tým ušetrí daň, alebo daň zaplatí, pretože je to pre neho lacnejšie. Túto možnosť má každý znečisťovateľ.

Ak rozhodneme použiť radšej systém obchodovateľných emisných povolení, znečisťovateľ taktiež môže vybrať, len v tomto prípade môže zvoliť investíciu do vlastných preventívnych opatrení, alebo nákup povoleniek od iných znečisťovateľov na požadované

⁷¹ Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

⁷² **CEPEK, B. a kol.:** Environmentálne právo - Všeobecná a osobná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015, s. 204, ISBN 987-80-7380-560-9

⁷³ Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony -§58

množstvo emisií. Na rozdiel od predošlého prípadu pri tomto riešení všetky vynaložené peniaze v rámci regulovanej skupiny, čo vedie k vyšším úsporám.

Keďže výdavky na limitáciu znečistenia sú veľmi vysoké, vzniká dojem, že zisk nebude dostatočne vysoký. Znečisťovatelia majú často dojem, že náklady znášajú oni, keďže zisky pre spoločnosť z prijatých opatrení sú oveľa nižšie. V tomto smere sú nepochybné neistoty. Je však potrebné vychádzať zo základných princípov ochrany životného prostredia, ktoré platia tak pre oblasť právnych nástrojov, ako aj pre ekonomických nástrojov – najmä princíp znečisťovateľ platí a princíp prevencie. V prípade, že prínos zo zníženia znečistenia je neistý – aj za cenu „neúmerných“ nákladov – je potrebné prijať takéto opatrenia.

Výhoda ekonomických prostriedkov spočíva v ich ekonomickej efektívnosti, ktorú je možné dosiahnuť aj v prípade administratívnych prostriedkov. Ak by bola správa plne informovaná, mohla by teoreticky aplikovať na jednotlivých znečisťovateľov také požiadavky na zníženie znečistenia (napríklad v súvislosti so stanovením emisných limitov), ktoré by umožnili dosiahnuť zníženie znečistenia pri optimálnych nákladoch. Nikdy však nebudú mať potrebné informácie na dosiahnutie tohto optimálneho cieľa. Okrem toho existujú otázky právnej rovnosti znečisťovateľov, keďže *de iure* na rovnakú situáciu sa nemôžu vzťahovať právne odlišné požiadavky. Rovnako nie je spravodlivé, ak je jeden znečisťovateľ nútený znižovať znečistenie vo väčšej miere ako iný znečisťovateľ jednoducho preto, že to môže urobiť lacnejšie. Aby mal znečisťovateľ motiváciu znižovať znečistenie pre ostatných, musí byť odmenený nejakým stimulom – najlepšie finančnou kompenzáciou.

Normatívne a trhovo orientované nástroje sú základom systému nástrojov environmentálnej politiky. Aj keď sú vo väčšine prípadov zvyknutí riešiť podobné problémy, bolo by medved'ou službou hodnotiť ich konkurenciu ako nežiaducu, práve naopak. Umožňujú prijať rôzne prístupy k riešeniu jednotlivých problémov ochrany životného prostredia, ovplyvňujú rôzne aspekty riešených problémov a navzájom sa dopĺňajú.

Výhodou ekonomických nástrojov oproti teoreticky uvedeným administratívnym nástrojom je, že umožňujú ekonomickým subjektom flexibilne sa rozhodovať a reagovať na cenové signály. Okrem toho je rozumné predpokladať, že to urobia najefektívnejším

spôsobom, takže rozdelenie nákladov na zníženie znečistenia životného prostredia medzi firmy bude efektívne.⁷⁴

⁷⁴ **CEPEK, B. a kol.:** Environmentálne právo - Všeobecná a osobná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o. , 2015, s. 204, ISBN 987-80-7380-560-9

Záver

Počas písania záverečnej práce sme dospeli k úsudku, že ekonomické nástroje ochrany životného prostredia napriek tomu, že vznikli a slúžia prevažne ako doplnok právnych nástrojov, zohrávajú veľmi dôležitú úlohu pri formovaní a zlepšovaní stavu nášho životného prostredia.

Ekonomické nástroje sú v súčasnosti nenahraditeľnou súčasťou regulačného systému všetkých vyspelých krajín a zaujímajú dôležité miesto pri realizácii cieľov environmentálnej politiky. Zahŕňajú v sebe široký počet nástrojov, ktoré môžu mať rôznu podobu v závislosti od typu ekonomiky daného štátu.

Keďže sú zaradené medzi nepriame regulácie, sú pre znečisťovateľov oveľa výhodnejšie z toho hľadiska, že dávajú im väčší priestor pružne rozhodovať a uvažovať. Viac – menej, znečisťovatelia vždy majú možnosť vybrať si medzi dvomi alternatívami.

V rámci porovnávaní s administratívnymi nástrojmi, môžeme usúdiť, že ekonomické nástroje, aj keď disponujú veľkým počtom výhod, nie sú v každom prípade schopné vyriešiť niektoré prípady, alebo sú schopné ich vyriešiť len v obmedzenom rozsahu. Hľadiska tejto strany sa ešte majú kam vyvíjať.

Efektívnosť ekonomických nástrojov je však nepochybne vyššia, aj z toho dôvodu, že zohľadňujú reálnu ekonomickú situáciu znečisťovateľov, takže ich regulácia má individuálny prístup. Príjem z ekonomických prostriedkov je zdrojom financovania ochrany životného prostredia, čím sa znižujú celkové náklady, ktoré spoločnosť platí na odstraňovanie ekologických škôd.

Podľa môjho názoru je využitie ekonomických nástrojov na ochranu životného prostredia celkom dobrý nápad, najmä preto, že pri správnom použití ponúkajú riešenia problémov životného prostredia s najnižšími nákladmi, poskytujú väčšiu flexibilitu a podporujú inovácie. K tomu všetkému ponúkajú aj priateľskejšie riešenie, keďže ich cieľom nie je trestať znečisťovateľov, ale naviesť ich na lepšiu cestu, k ekologickejšiemu životu.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje:

ROMANČÍKOVÁ, E.: Finančno-ekonomické aspekty ochrany životného prostredia. Bratislava: ECO INSTRUMENT, 2004, ISBN 80-967771-1-4.

KOŠIČIAROVÁ, S. a kol.: Právo životného prostredia – 2. zmenené a rozšírené vydanie, Aleš Čeněk, s. r. o., 2009, ISBN 978-80-7380-143-4.

KOŠIČIAROVÁ, S. a kol.: Právo životného prostredia – Všeobecná časť. Bratislava: Heuréka, 2002, ISBN 80-968567-5-8.

SOUKUPOVÁ, J. a kol.: Ekonomika životního prostředí . Brno: Masarykova univerzita, 2011, ISBN 978-80-210-5644-2.

KANIANSKA R.; Jaduňová J.; Marková I.: Zelená ekonomika – Banská Bystrica: Belianum, 2017, ISBN 978-80-557-1258-1.

CARRARO, C., KATSOULACOS, Y., XEPAPADEAS, A.: Environmental Policy and Market Structure. Dordrecht: Springer Science+Business Media, 1996, ISBN 978-90-481-4600-0.

ŠÁLKA, J., TRENČIANSKY, M., HALAJ, D.: Integrácia lesného hospodárstva do obchodovania s uhlíkom. Zvolen: Technická univerzita, Lesnícka fakulta, 2008, Vedecké štúdie. ISBN 978-80-228-1970-1.

ŠÁLKA, J., DOBŠINSKÁ, Z., SUJOVÁ, A.: Hospodárska politika (Slovenská verzia originálu „Economic policy“). Zvolen: Technická univerzita, 2016, ISBN 978-80-228-2818-5.

Právne predpisy

Zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí v znení neskorších predpisov

Zákon č. 401/1998 Z. z. o poplatkoch za znečisťovanie ovzdušia v znení neskorších predpisov

Zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon)

Zákon č. 609/2007 o spotrebnej dani z elektriny, uhlia a zemného plynu a o zmene a doplnení zákona

Zákona č. 98/2004 Z. z. o spotrebnej dani z minerálneho oleja v znení neskorších predpisov

Zákona č. 414/2012 Z. z. o obchodovaní s emisnými kvótami.

Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

Internetové zdroje

VALLOVÁ, J.: Správne konanie a precedenčná zásada, 2021 [online] Dostupné na: <http://blog.judikaty.info/spravne-konanie-a-precedencna-zasada/>

KARKALÍKOVÁ, M. a LACKOVÁ, A.: Princípy a subjekty environmentálnej politiky. [online] Manažérstvo životného prostredia 2013 : zborník z XIII. medzinárodnej vedeckej konferencie, 18.-19. apríl 2013, Bratislava. Žilina: Strix. Edícia ESE-14, 1. vyd., ISBN 978-80-89281-90-9 Dostupné na: https://www.sszp.eu/wp-content/uploads/2013_conference_MaZP_p-20_Karkalikova-Lackova.pdf

Európsky Dvor Audítorov.: Osobná správa 12 - Zásada „znečisťovateľ platí“: nejednotné uplatňovanie v rámci politík a opatrení EÚ v oblasti životného prostredia, 2021. [online] Dostupné na:

<https://www.enviroportal.sk/uploads/files/PNES/2022/SRpolluterpaysprincipleSK.pdf>

LUBTÁKOVÁ-URBÁNOVÁ I. a FIGULI I.: Analýza 1. časť - Uplatňovanie princípu predbežnej opatrnosti a princípu prevencie pri výkone štátnej správy starostlivosti o životné prostredie. [online] Banská Bystrica, 2020. Dostupné na:

https://viaiuris.sk/wpcontent/uploads/2020/04/Analyza_1.cast_.pdf

RUSKO M. a KOLLAR V.: Nástroje environmentálnej politiky z Európskej Únie. [online]

Dostupné na: https://www.sszp.eu/wp-content/uploads/2019_conference_IBP_p-26_RuskoM_KollarV_f4a-1.pdf

Slovenská agentúra životného prostredia: Ekonomické nástroje. [online] Dostupné na:

<https://www.enviroportal.sk/environmentalne-temy/starostlivost-o-zp/ekonomicke-nastroje>

Government of Alberta: Environmental Tools: Pollution fees and taxes, 2019. [online]

Dostupné na:

<https://www.alberta.ca/assets/documents/ep-environmental-tools-pollution-fees-and-taxes.pdf>

COWI Consulting Engineers and Planners AS: Economic instruments in environmental protection in Denmark, [online] Dánsko: Danish Environmental Protection Agency, 2000 –

ISBN 87-7909-568-2 Dostupné na: <https://www2.mst.dk/udgiv/publications/2000/87-7909-568-2/html/helepubl.htm>

Government of Alberta: Environmental Tools: Resource/Infrastructure use fees and

charges, 2019. [online] Dostupné na: <https://www.alberta.ca/assets/documents/ep-environmental-tools-resource-infrastructure-use-fees.pdf>

The One Planet: Environmental Product Fee, 2021. [online] Dostupné na:

<https://www.oneplanetnetwork.org/knowledge-centre/policies/environmental-product-fee>

Government of Alberta: Environmental Tools: Product fees and taxes, 2019. [online]

Dostupné na:

<https://www.alberta.ca/assets/documents/ep-environmental-tools-product-fees-and-taxes.pdf>

VÁLEK, Juraj a Jana KUŠNÍROVÁ. Teoretické východiská enviromentálneho zdaňovania: <The> Theoretical Backround of Environmental Taxation. Hospodárska a menová politika v kontexte súčasného vývoja európskych integračných procesov: zborník príspevkov z 11. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie: 7.11.2017, Banská Bystrica. Banská Bystrica: Belianum, Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2017, , [1-6]. ISBN 978-80-557-1355-7. [online] Dostupné na:

https://www.ef.umb.sk/konferencie/kfu_2017/prispevky%20a%20prezentacie/prispevky/V%C3%A1lek%20Ku%C5%A1n%C3%ADrov%C3%A1.pdf

CSIKÓSOVÁ, A., MOKRIŠOVÁ, V., ČULKOVÁ, K., JANOŠKOVÁ, M.: Postavenie a význam zavedenia environmentálnych daní v regióne V4: Position and Importance of Enviromental Taxes in V4 Region. [online] Verejná správa a spoločnosť: [vedecký časopis]. Košice: Fakulta verejnej správy Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, 2019, ISSN 1335-7182. Dostupné na: <https://vsas.fvs.upjs.sk/download/022019/24.pdf>

Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD): Database on Policy Instruments for the Environment, 2016. [online] Dostupné na:

<http://www2.oecd.org/ecoinst/queries/index.htm>

Enviroportal: Dane s environmentálnym aspektom, 2022. [online] Dostupné na:

<https://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=361&print=yes>

ROMANČÍKOVÁ, E.: K niektorým ekonomickým prostriedkom environmentálnej politiky, 1993. [online] Dostupné na:

http://publikacie.uke.sav.sk/sites/default/files/1993_3_%20156_158_romancikova.pdf

CHO, T.: "Treatment of Emission Reduction Credits in Bankruptcy," University of Chicago Legal Forum: Vol. 1997: Iss. 1, Article 14. [online] Dostupné na:

<https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1234&context=ucf>